

Ngaahi Fehu'i 'Oku Fa'a 'Eke (FAQs) felāve'i mo e Polokalama Lēsisita ki ha 'Apiako (Enrolment Schemes)

Ko ha ngaahi fehu'i 'eni 'oku fa'a 'eke 'e he ngaahi mātu'á, kāingá mo e komiunitíí, felāve'i mo hono lēsisita 'enau fānaú ki ha 'apiako. Kapau 'oku toe 'i ai ha'o ngaahi fehu'i, kātaki 'o feut'utaki atu ki he 'ōfisi 'o homou 'apiakó ki ha fakamatala felāve'i mo 'enau polokalama lēsisita akó, pe ko e founga fetu'utaki ki he Potungāue Akó 'i he faka'osinga 'o e pepá ni.

Ko e hā 'a e ngaahi totonu 'oku ma'u 'e he'eku tamá ke lēsisita 'i ha 'apiako?

Ko e fānauako fakalotofonua kotoa pē 'oku nau 'atā ke lēsisita ta'etotongi 'i ha 'apiako 'a e pule'angá 'i he vaha'a 'o honau ta'u nimá 'o a'u atu ki he 'aho 'uluaki 'o Sānuali 'i he hili 'a e hoko 'a honau ta'u hongofulu-mā-hivá.

'E lava ke u lēsisita ha ki'i tamasi'i/ta'ahine 'i ha fa'ahinga 'apiako pē 'i hoku feitu'u?

'Oku 'ikai fa'a malava ma'u pē 'eni ia. Ko e tokolahi 'o e ngaahi 'apiako 'a e pule'angá 'oku 'i ai 'a 'enau ngaahi polokalama lēsisita ako 'a ia 'oku tokoni 'eni ki he 'apiakó ke leva'i'aki 'a e tokolahi 'o 'enau kau akó.

Ko e hā 'a e faikehekehe 'i he vaha'a 'o ha polokalama lēsisita ako pea mo ha fakangatangata fakasouni (zone)?

- Ko ha polokalama lēsisita ako 'oku kau 'i ai hano fakangatangata fakasouni 'o e ngaahi 'api 'o e feitu'u ko iá (home zone), fokotu'utu'u fakahokohoko 'o e kole lēsisita hū mei tu'a meí he souní, pea 'e ala kau ki ai mo ha ngaahi makatu'unga ki he hū ki he 'apiakó kapau 'oku fakalele 'e he 'apiakó ha ngaahi polokalama ako makehe.
- Ko hano fakasouni 'o e ngaahi 'apí (home zone) ko ha fakangatangata fakasiokālahi ia 'oku mahino 'aupito ai 'a e ngaahi fakangatangata takatakai ki he 'apiakó. Ko e fānauako 'oku nau nofo 'i loto 'i he souni ko 'ení kuo 'osi pau pē ke 'i ai hanau tu'unga 'o kinautolu 'i he 'apiakó.
- Ko e fānauako ko ia 'oku nau nofo 'i tu'a 'i he souni fakangatangata 'o e 'apiakó 'e lava ke nau tohi kole ke nau lēsisita ai, ka ko e lēsisitá 'e makatu'unga ia 'i ha 'i ai ha tu'unga 'e 'atā mo'o kinautolu. Kapau 'e tokolahi ange 'a e kau tohi kolé ia 'i he ngaahi tu'unga 'oku 'ataá, 'oku fakalele leva 'e he 'apiakó ha founga ngāue kimu'a 'i he taimi lēsisitá 'oku ui ko e pāloti (ballot) ke vahe atu ai 'a e ngaahi tu'unga 'oku 'ataá.

'E anga fēfē ha'á ku 'ilo pe 'oku 'i ai ha fakangatangata fakasouni 'a hoku 'apiakó pe ko e fē 'a e souni 'oku kau ki ai 'a hoku 'apiako?

Ko e ngaahi polokalama lēsisita ako kotoa pē 'oku lava ke ma'u atu ia 'i he [Find a school](#) 'a ia te ke lava 'o mamata'i ai ha mape 'o homou souni fakafeitu'ú pea mo ha tohi fakamatala ki ai.

'Oku toe 'atā atu foki ha fakamatala fekau'aki mo e ngaahi polokalama lēsisita akó meí he uepisaiti 'a e 'apiako takitaha, pe 'i ha'o fetu'utaki atu ki he 'apiakó ki ha fakamatala.

Ko e hā 'a e 'uhinga 'oku fokotu'u ai 'e he ngaahi 'apiakó ha ngaahi polokalama lēsisita ako?

Ko ha polokalama lēsisita ako ko ha founga ia 'o hono ta'ofi ha fu'u fonu 'a e 'apiakó.

Ko ha fakangatangata fakasouni 'o e ngaahi 'apí ki ha 'apiako, 'oku:

- fakangofua atu ai 'a e fānauako kotoa pē ke nau hū ki ha 'apiako 'oku ofi atu kiate kinautolu;
- malava ai 'a e Potungāue Akó 'o ngāue'aki 'a e ngaahi 'apiako 'i he ngaahi feitu'u takatakaí 'i he tu'unga lelei taha 'oku ala lavá.

Ko e hā 'a e lau 'a e laó felāve'i mo e ngaahi polokalama lēsisita ako?

Ko e lao lolotongá 'okú ne fakahā ai ko e ngaahi polokalama lēsisita akó 'oku totonu:

- ke 'oua te ne fakasītu'a'i ha fānauako, 'i he faingamālie 'oku ala lavá, ke 'oua 'e toe hulu ange ia 'i he tokolahi 'oku fiema'ú, ke ta'ofi ai 'a e fu'u fonu 'a e ngaahi 'apiakó;
- ke lava ai 'a e Potungāué 'o ngāue'aki 'a e ngaahi 'apiako pule'anga fekau'aki lolotongá, 'i he tu'unga lelei taha 'oku ala lavá;
- ke ne fakapapau'i ko hono fili 'o e kau tohi kole ke nau lēsisita 'i he 'apiakó 'oku fakahoko ia 'i ha founga potupotu tatau mo 'ata ki tu'a;
- ke ne faka'atā 'a e fānauakó ke nau hū ki ha 'apiako 'oku ofi atu kiate kinautolú;
- ke 'oua te ne fakasītu'a'i ha fānauako meí he feitu'u ko iá, 'o ka malava.

'Oku ako 'a 'eku fānaú 'i ha 'apiako 'okú ne lolotonga fakahoko ha liliu ki he ngaahi fakangatangata fakasouni 'o e ngaahi 'apí. 'Oku mau lolotonga nofo 'i loto 'i he souní, ka te mau 'i tu'a mei ai 'i he taimi 'e liliu ai 'a e souní. 'E kei lava pē 'a 'eku fānaú 'o ako 'i he 'apiako?

'Io. 'I he taimi 'oku liliu ai ha fakangatangata fakasouni ki he ngaahi 'apí, ko ha fānauako 'oku nau lolotonga ako ai 'e kei malava pē ke nau kei hoko atu pē 'i ai.

'Oku 'i ai 'a e ngaahi 'apiako 'e ni'ihi *te nau toe ala* fakahoko foki **ha ngaahi fokotu'utu'u ke liliu atu ki he founga fo'ou** ma'á e ngaahi fāmili ko ia 'e uesia 'e ha ngaahi liliu ki he souní. 'Oku 'uhinga 'eni, 'i ha ngaahi makatu'unga 'e ni'ihi, 'e ala malava ke lēsisita ha ngaahi tehina 'o ha fānauako lolotonga 'i he 'apiako tatau. 'Oku fa'a ui 'eni ko e ohi mai ('grandparenting'). 'E faitu'utu'uni 'a e Potungāué pe 'oku taau ha fokotu'utu'u ke liliu atu, 'i ha ngaahi fakasouni fo'ou pe kuo liliu.

Ko e hā 'a e 'ohi mai' pe ko ha fokotu'utu'u ke liliu atu ki he fakangatangata fakasouni fo'ou?

Ko ha fokotu'utu'u ke liliu atu ki he fakangatangata fakasouni fo'ou 'oku 'ikai ke fa'a taau ia 'i he taimi kotoa pē pea 'oku 'ikai fakahoko fakahangatonu ma'u pē ia.

'I he taimi 'oku 'i ai ha fokotutu'u ke liliu atu ki ha fakasouni fo'ou, 'e lava ke lēsisita ha ngaahi fototehina 'o ha tokotaha kuo 'osi 'i he 'apiakó ke nau hū ki he 'apiako tatau, pea 'e pau leva ai ki he ngaahi fāmili te nau lava 'o hū ki he 'apiakó. 'E lau 'a e fānauako ko 'ení 'o hangē pē 'oku nau 'i loto 'i he souní pea nau ma'u ai 'a e tu'unga 'atā tatau ke nau lēsisita ai 'o tatau tofū pē mo ia na'e mei hoko kapau na'a nau nofo 'i loto 'i he souní.

'Oku 'ikai kaunga atu 'a e ngaahi fokotu'utu'u ia ki he fakangatangata fakasouní ia ki he tokotaha kotoa pē. Kuo pau ia ke fakakakato 'a e ngaahi makatu'unga ko 'ení:

(1) Ko e tokotaha ako 'oku lēsisita maí 'okú ne nofo 'i tu'a meí he fakangatangata fakasouni ki he ngaahi 'api 'o e 'apiakó (pea nofo 'i he souni motu'á kapau ko ha fakangatangata fakasouni ia kuo liliu); pea

(2) Ko e tokotaha ako 'oku lēsisita fo'ou maí 'oku 'osi 'i ai hano ta'okete 'oku lēsisita 'i he 'apiakó pea na'e 'osi lēsisita ai 'i he taimi na'e lele ai 'a e polokalama lēsisita akó.

'E ala kole atu 'e he 'apiakó ha fakamo'oni ke fakapapau'i'aki 'a ho'o fakamatalá kimu'a pea nau toki lēsisita ha tokotaha ako fo'ou 'i he malumalu 'o e fokotu'utu'u ki he liliu atu ki ha fakangatangata fakasouni fo'ou.

Kapau 'oku nofo 'a 'eku tamá 'i ha souni 'o ha 'apiako, kuo pau nai ke ne 'alu ki he 'apiako ko ia?

'Ikai, Ka neongo 'ení, 'e fakapapau'i atu 'e he 'apiakó hano tu'unga 'i he 'apiako ko iá.

Kapau 'oku ou nofo 'i ha hala pule'anga pē 'e taha 'a hono mama'ó meí he souní, 'e lava ke u kei lēsisita ai?

'Ikai. Kapau 'oku 'ikai ke ke nofo 'i loto 'i he fakangatangata fakasouni kuo 'osi vahe'i pau ko e ngaahi 'api ia 'o e 'apiakó, 'e 'ikai lava ke ke hū fakahangatonu atu pē ki he 'apiakó. 'E lava ke ke tohi kole atu ke lēsisita 'a ho'o tamá 'i ha 'apiako 'oku 'i tu'a mei homou souní 'o ngāue'aki 'a e founa pāloti 'a e 'apiakó, kapau 'oku kaunga atu 'eni.

'E fēfē kapau 'oku ou nofo au 'i tu'a 'i he fakangatangata fakasouni ki he ngaahi 'api?

Ko ha 'apiako 'oku 'i ai ha'á ne polokalama lēsisita ako **'e ala 'i ai ha'á ne ngaahi tu'unga 'atā te ne lava ai 'o** fakahū ha fānauako mei tu'a mei honau souní.

- 'I he taimi pehē ní kuo pau ki he 'apiakó ke ne tu'uaki atu 'oku 'i ai 'a e ngaahi tu'unga 'oku 'atā pehē ki he founa 'o e tohi kolé (kau ai mo e ngaahi 'ahó), 'o fa'a fakahoko 'eni 'i he'enu uepisaití. 'E lava leva ai ke tohi kole ki ai 'a e fānauako 'i tu'a mei he souní.
- Kapau 'oku tokolahi ange 'a e kau tohi kolé ia 'i he lahi 'o e ngaahi tu'unga 'oku 'ataá, 'e fakahoko leva ha pāloti. 'E pāloti'i leva 'a e ngaahi tohi kolé 'o fakatatau ki he fakahokohoko ko 'eni:
 - tali 'o ha fānauako ki ha polokalama ako makehe (special programme) 'oku fakalele 'e he 'apiakó;
 - ngaahi fototehina 'o ha fānauako lolotonga;
 - ngaahi fototehina 'o ha fānauako ako tutuku;
 - fānau 'a ha kau ako tutuku 'o e 'apiakó;
 - fānau 'a e kau ngāue 'a e poaté mo e kau mēmipa 'o e poaté;
 - fānauako kehe kotoa pē.

'E fēfē kapau 'e 'ikai ke ola lelei 'a 'eku feinga 'i he pāloti?

'E fakakau ho hingoá 'i ha lisi talitali pea 'e fakahā atu 'e he 'apiakó 'a ho tu'unga 'i he lisi talitalí.

'Oku anga fēfē 'a hono fakamatala'i 'o e nofo 'i ha 'fakangatangata fakasouni 'o e ngaahi 'apí' (home zone)?

Kapau ko homou 'api nofo'anga angamaheni 'oku 'i loto 'i he fakangatangata fakasouni 'o e ngaahi 'api kuo vahe'i atu ki he 'apiakó, 'e lava ke ke tohi kole atu ke ke lēsisita.

- 'E ala fiema'u atu 'e he 'apiakó ha fakamo'oni ki ho'omou nofo 'i he 'apí 'o hangē ko ha aleapau nofo totongi, tohi fakamo'oni ma'u 'api (certificate of title), pe ko ha ngaahi tohi mo'ua 'oku hā ai ha tu'asila.
- Kapau 'e 'ilo 'e he 'apiakó kuó ke 'oange ha fakamatala loi, 'e ala fakafisinga pe kaniseli atu 'e he 'apiakó 'a e lēsisitá.

Ko e hā 'a'aku 'e fai kapau 'e fakahā mai 'e he 'apiakó 'oku 'ikai lava ke lēsisita ai 'a 'eku tama?

'Uluakí, fuofua vakai pe 'oku 'i ai ha polokalama lēsisita ako 'a e 'apiakó.

- Kapau 'oku 'ikai 'i ai ha polokalama lēsisita ako 'a e 'apiakó, 'oku totonu ke tali 'e he 'apiakó 'a e lēsisita ako kotoa pē. Kapau 'e 'ikai tali 'e he 'apiakó 'a ho'o kolé, kole atu ke nau fakahoko atu 'a 'enu tu'utu'uní 'i ha tohi fakataha mo e ngaahi fakaikiiki 'oku kau ki aí. Te ke lava leva 'o fetu'utaki atu ki he 'ōfisi 'o e Potungāue Akó 'oku ofi taha atu kiate koé ki ha tokoni.
- Kapau 'oku 'ikai ke 'i ai ha polokalama lēsisita 'a e 'apiakó, vakai angé pe 'okú ke nofo 'i loto 'i he fakangatangata fakasouni 'o e ngaahi 'apí. Te ke lava 'o mamata'i ha tatau 'o e polokalama lēsisita akó 'i he 'apiakó pe vakai atu ki he [Find a School](#). Kapau 'oku 'ikai ke ke nofo 'i loto 'i he fakangatangata fakasouni ki he ngaahi 'apí, 'e 'i ai leva ha 'apiako ia 'e taha 'e toe ofi fe'unga atu ki ho 'apí 'e lava ke hū ki ai 'a ho'o tamá.

'Oku 'amanaki ōmai 'a hoku ngaahi makapuná/fakafotu/'ilamutu/kāinga ke mau nofo, 'e lava ke nau hū 'o ako 'i he 'apiako 'i homau feitu'u?

Kapau 'oku 'ikai' i ai ha fakangatangata fakasouni ki he ngaahi 'api' o e 'apiako' i homou feitu'ú, pea 'e lava leva ke nau hū ki ai 'o 'ikai' i ai ha fa'ahinga palopalema.

Kapau 'oku' i ai ha fakangatangata fakasouni ki he ngaahi 'api' o e 'apiako' i homou feitu'ú, pea 'oku' mou nofo 'i loto' i he souni ko iá, 'e fiema'u atu ke ke fakahā ha fakamo'oni ki he 'apiako' ko iá 'okú' ke ma'u 'a e **tu'unga tauhi tefito (primary duty of care)** ma'á e tama ko iá, pea 'okú' mo nofo fakatou'osi 'i he souní.

'Oku ako 'a 'eku tamá' i ha 'apiako 'oku fakasouni, pea 'oku pau ke mau hiki ki ha tu'asila fo'ou 'a ia 'oku 'ikai' i loto' i he souni 'o e 'apiako ko iá. Ko e hā 'a e me'a 'oku totonu ke u fai?

Kapau *kuo 'osi kamata* ako 'a ho'o tamá 'a'au' i he 'apiakó, kuo pau ke ke fakahā atu ki he 'apiakó 'oku pau ke mou hiki.

- 'I he taimi lahi, 'oku 'ikai' totonu ke hoko mei heni ha fa'ahinga palopalema ia. Ka neongo iá, kapau 'oku' tui 'a e 'apiakó' na'á ke ngāue'aki ha tu'asila fakataimi 'o fakataumu'a pē ke ma'u ai ha tu'unga 'o ho'o tamá' i he 'apiakó, 'e ala faitu'utu'uni 'a e Poaté ke toe fai hano vakai'i 'o ho'o lēsisita akó.

Kapau *na'e te'eki kamata* ako 'a ho'o tamá' i he 'apiakó' pea kuo mou 'osi hiki meí he souní, 'e lau leva ia kuo 'i tu'a 'a ho'o tamá 'a'au' meí he souni 'o e 'apiako' ko iá. 'E lau leva ia 'okú' ne 'i loto' i he souni 'o e 'apiako' i he feitu'u 'o homou tu'asila fo'ou.

'Oku kehe nai 'a e ngaahi me'a ia 'oku hoko' i ha 'apiako Kura Kaupapa Māori, 'apiako fakatāutaha kuo hoko ko ha 'apiako pule'anga (state integrated school) pe ko ha 'apiako tukupau 'oku fakatefito' i hano 'ulungāanga makehe (designated character school)?

Ko e ngaahi 'apiako' pehē ní 'e ala' i ai hanau mafai makehe ke fakalele ha'anau polokalama lēsisita ako kapau 'oku' nau 'amanaki' 'e lahi ha ngaahi tohi kole ange 'o hulu hake ia 'i he ngaahi tu'unga 'oku' ataá.

Ko e ngaahi polokalama lēsisita ako ko ia 'i he ngaahi 'apiakó' ni 'oku' 'ikai' fiema'u ia ke fakakau ai ha fakangatangata fakasouni pe ko ha pāloti.

- Ko ha *Kura Kaupapa Māori* ko ha 'apiako pule'anga ia 'oku' ne fakahoko'aki 'a e akó' i he lea faka-Maulí pea ko e ngaahi taumu'a ngāue 'a e 'apiakó' 'oku' hā mei ai 'a e ngaahi fakakaukau 'o e Te Aho Matua. 'E lava 'e he Kura Kaupapa Māori 'o fakangatangata 'a e ngaahi lēsisita akó ki he fānau pē 'a e mātu'a ko ia 'oku' nau tali 'a e ngaahi taumu'a ngāue 'a e Kura.
- Ko ha *'apiako fakatāutaha kuo hoko ko ha 'apiako pule'anga* ko ha 'apiako ia 'oku' i ai hano 'ulungāanga makehe (hangē ko ha tui fakalotu pe fakakaukau fakafilosofia), 'a ia kuo fakataha'i atu ki he fa'unga fakaako 'a e pule'angá. Ko e 'apiako fakatāutaha kotoa pē kuo hoko ko ha 'apiako pule'anga 'oku' i ai 'a 'enau fakangatangata ki he tokolahi 'e lava 'o lēsisita aí 'a ia 'e 'ikai' malava ke toe hulu hake ai. Ko ha 'apiako fakatāutaha kuo hoko ko ha 'apiako pule'anga kuo pau ke ne fakakakato 'a e ngaahi fiema'u ki he fānauako 'oku' nau maa'usia 'a hono tu'unga faka'ulungāanga makehé (fānauako 'oku' fakamu'omu'á). Kapau 'oku' i ai ha ngaahi tu'unga 'e toe mei ai, pea 'e toki lava leva 'e he 'apiakó' 'o lēsisita ha fānauako tokosi'i 'a ia 'oku' 'ikai' ke nau ma'u 'a e ngaahi fiema'u ki he 'ulungāanga makehé (fānauako 'oku' 'ikai' fakamu'omu'á).
- Ko ha *'apiako tukupau 'oku fakatefito' i hano 'ulungāanga makehe* ko ha 'apiako pule'anga ia 'oku' i ai hano 'ulungāanga makehe (ka 'oku' kehe ia meí he ngaahi 'apiako fakatāutaha kuo hoko ko ha 'apiako pule'angá' pea mo e kura kaupapa Māori). 'E lava 'e he ngaahi 'apiako' ko 'ení' 'o fakangatangata 'a e ngaahi lēsisita akó ki he fānau pē 'a e mātu'a ko ia 'oku' nau tali 'a e ngaahi taumu'a ngāue 'a e 'apiakó.

'Oku anga fēfē 'a 'eku fetu'utaki ki he Potungāue Ako?

Kei 'i ai ha ngaahi fehu'i 'oku' te'eki tali atu?

Īmeili mai kiate kimautolu 'i he Canterbury.EnrolmentSchemes@education.govt.nz